

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

ГЕОЛОГО-ГЕОГРАФСКИ ФАКУЛТЕТ

Книга 2 – ГЕОГРАФИЯ

Том 109

ANNUAL OF SOFIA UNIVERSITY “ST. KLIMENT OHRIDSKI”

FACULTY OF GEOLOGY AND GEOGRAPHY

Book 2 – GEOGRAPHY

Volume 109

ФАКТОРИ, ИЗМЕРЕНИЯ И ПОСЛЕДСТВИЯ ОТ БЕЖАНСКАТА КРИЗА В ЕВРОПА

ГЕОРГИ БЪРДАРОВ, КАЛОЯН ЦВЕТКОВ

Катедра Социално-икономическа география

e-mail: gburdarov@hotmail.com; tsvetkov.kaloian@gmail.com

Georgy Burdarov, Kaloian Tsvetkov. FACTORS, DIMENSIONS AND CONSEQUENCES OF THE REFUGEE CRISIS IN EUROPE

In the XXI century Europe is changing at a rapid pace – economically, socially, politically, ethnically and demographically. These changes are part of the global change, associated with industrial and post-industrial periods. Moreover, those changes bring many risks and challenges for the continent. They are both, internal – associated with the inherited antagonism between European nations, and external – huge refugee flows from Africa and Asia along with the constant terrorist threats. The demographic change associated with unprecedented aging of the Europeans and change of ethnic, religious and racial structure of the population is an objective reality. The latter transformation is caused by the change in the value system of the Europeans, colonization processes committed by them in Africa and Asia and last, but not least, the “population explosion” that is taking place in the continents mentioned above. In the XXI century, Europe will be less “white”, less “European”, less “Christian” and we have to adapt to this new reality if we want to survive and to prosper.

Key words: Immigration and high migration rate, aging population, changes in ethnic, religious and racial composition of the European population, terrorist threats, new identities.

От повече от година бежанската криза в Европа се превърна в основна тема на разискване в европейските общества, а справянето с нея изглежда все по-трудно. Много европейски държави са изправени пред най-голямата миграционна вълна от края на Втората световна война насам, което изглежда сериозно предизвикателство не само пред по-малките от тях, но и към политическите лидери в ЕС. Войните в Ирак

и Сирия, политическото напрежение и бедността в много части на Африка и Азия, както и острият недостиг на вода в тези региони, към момента, изглеждат трудноразрешими проблеми. Като добавим и демографският взрив, неработещите икономики и високата младежка безработица, можем да придобием представа за главните фактори, определящи емиграцията към Европа. По различни оценки през 2015 г. повече от 1,5 млн. имигранти и бежанци пристигат по море или суша, бягайки от военни конфликти, насилие, бедност и преследване в собствените им държави. Много хора намират смъртта си в опит да достигнат Европа, но за тези, които съумяват да пристигнат в страните от Европейски съюз, предстои нов труден етап на адаптиране. Не по-малко сложна се оказва ситуацията и за самите членки на ЕС. Страни като Словения, Унгария, Хърватска, България започнаха да строят огради, изискващи огромни ресурси, за да спрат нелегалното преминаване на границите им. Други започнаха да изграждат центрове за настаняване на имигрантите, трети – да мобилизират армията за опазване на границите си. Вече говорим дори и за връщане на митническия контрол между страни от ЕС, което поставя под сериозна заплаха съществуването на Шенгенското пространство, а оттам и на целия ЕС. Към момента все още няма единно мнение за справяне със ситуацията. Очевидно е, че решението на бежанската криза е сложно и ще изисква сериозен капацитет и общи усилия от всички страни членки.

Целта на настоящата статия е да разкрие причините и факторите, довели до бежанската криза, както и да оцени измеренията и последствията върху Европа от засилващия се имигрантски натиск.

ФАКТОРИ, ОБУСЛАВЯЩИ КРИЗАТА С БЕЖАНЦИТЕ

Ако трябва да отговорим еднозначно на въпроса какво провокира бежанската вълна към Европа, без съмнение можем да кажем, че причините са комплексни и трупани назад във времето. За да се разкрият те, трябва да се върнем далеч назад в колониалното минало на европейските държави. Разпадът на колониалната система доведе до създаването на множество нови независими държави в Африка и Азия, които започват самостоятелен път на развитие. Въпреки че много от тях разполагат с достатъчно природни и демографски ресурси, преобладаваща част остават зависими от търговията си с бившите метрополии и трудно намират начин за излизане на свободния пазар и развитие на икономиките си. През годините на самостоятелното им развитие започва да се трупа напрежение и негативно отношение от насилственото в миналото налагане на нов език, европейски ценности, християнство и други културни особености, неприемливи за колонизираните народи. Още повече, държавите в Африка не са създадени по естествен исторически и етнически път, а според границите на бившите метрополии. В тези изкуствено създадени държави живеят от няколко до няколко десетки, понякога коренно различни като език, религия и начин на живот, общности. В много от тях поради липса на демократични практики и история, а и поради икономическия интерес на бившите метрополии, на власт са поддържани крайно корумпирани и тиранични политически режими, които буквално издевателстват над местното население.

Същевременно през втората половина на XX в. и най-вече през 80-те и 90-те години африканският континент започна да влиза във фазата на демографския взрив.

Населението на Африка се увеличава от 366 млн. през 1970 г. до 1138 млн. през 2014 г. В Южна Азия за същия период населението нараства от 745 до 1771 млн. д., не малко е изменението в населението на Западна Азия. За последните 45 години демографският потенциал в страните от този регион се увеличава от 86 до 250 млн. души¹. Демографският взрив особено в страните от Африка, Южна и Западна Азия, довежда до множество негативни последици. Наред с невъзможността да се създадат добри условия за образование, здравеопазване и отглеждане на децата, цялото население продължава да живее примитивно, без почти никаква промяна от предишните поколения. В същото време в Западния свят населението драстично застарява демографски, продължават да се развиват технологиите, стандартът на живот расте, а икономиките бележат непрекъснат ръст. Технологичните иновации, които през XXI в. са достояние почти навсякъде по света, създават в групата на т. нар. страни от Третия свят възможност да станат свидетели на целия този икономически просперитет в Западния свят. Това предизвиква чувство на недоволство, озлобление и желание за реваншизъм в много млади хора от споменатите региони. Глобализацията доведе до разкриване на богатата, които Западния свят е трупал през колониалните години на базата на жестока експлоатация и потресаващи условия на работа и живот в колонизираните територии. Няма какво да крием, високото благосъстояние на модерна Европа дойде колкото от индустриалната революция, толкова и от ресурсите на колониите, чието експлоатиране стана изцяло за сметка на местното население. Възниква въпросът, дойде ли времето Европа да си плати сметките? Разбира се, това е риторичен въпрос, но няма процес в обществения, политическия и икономическия живот, който да не се подчинява на причинно-следствените връзки. Още повече, че случващото се в момента в Европа се е случвало многократно в историята, на различни места и през различни епохи, и ще продължи да се случва. Както някои през националната епоха вярваха, че нациите ще са вечни, сега, когато логично те се разпадат като всяко изкуствено образование, избуява крайният и сляп национализъм, който нито ще спаси нациите, нито ще донесе нещо добро. Той е сляп, тъй като се гледа само през призмата на днешното време, без да се вземе под внимание богатия исторически опит на човечеството. Нищо не е вечно в обществените, социалните и икономическите процеси. И в същото време нищо не изчезва, то само се трансформира в ново, което носи част от белезите на старото. И всяко ново явление се налага по пътя на насилието, разрушенията и кръвта. Достатъчно е да приведем като примери разпадането на Римската империя при Великото преселение на народите. Ние наричаме тези племена варварски, удобно пропускайки, че те, англосакси, бургунди, германи, вандала, франки, готи, ломбарди, хуни, българи, славяни и др., поставят началото на съвременните европейски етноси. Не случайно известният български философ Цветан Тодоров, който работи от години във Франция, сравнявайки двата процеса, озглави монографията си „Страхът от варварите“, правейки аналог между двете мащабни миграционни вълни. Ами какво да кажем за презаселването на двете Америки? Помислете само какъв е бил етническият, религиозният и расовият състав на населението само преди два века и какъв е сега. А два века са нищожна

---

¹ United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division (2014).

частица от времето на човешката история. За това е нужно процесите да се разглеждат през историческия континуитет на връзката между миналото и настоящето.

Разбира се, сред основните фактори, провокиращи миграцията, са и икономическото и социалното състояние на държавите от Африка и Близкия Изток, особено фрапиращите стойности на младежка безработица.

Таблица 1
Table 1

Младежка безработица в избрани страни от Африка и Близкия Изток	
Държави	Младежка безработица, %
Сирия	30,1
Афганистан	20,8
Ирак	34,6
Тунис	31,8
Либия	48,9

Източник: Световната банка.

А трябва да имаме предвид, че в тези региони раждаемостта все още е много висока. Това ще доведе да нарастващо акумулиране на младо население и съответно повишаване на тези отрицателни стойности. За икономическото състояние на споменатите региони говорят и данните от табл. 2 и 3.

Таблица 2
Table 2

Икономическо състояние в избрани страни от Африка и Западна Азия

Държава	БВП/човек ² (ООН)		Относителен дял от населението под пинията на бедност в % според националното законодателство ³ (ООН)
	номинална стойност (в \$), 2014	място в света	
Либия	6602	89	Либия –
Ирак	6391	91	Ирак (2012 г.) 18,9
Алжир	5484	99	Алжир –
Иран	5443	101	Иран –
Тунис	4261	111	Тунис (2010 г.) 15,5
Нигерия	3203	130	Нигерия (2010 г.) 46,0
Сирия	1821	144	Сирия (2007 г.) 35,2
Еритрея	755	184	Еритрея (1993 г.) 69,0
Мали	701	174	Мали (2010 г.) 43,6
Афганистан	668	175	Афганистан (2011 г.) 35,8
Сомалия	131	194	Сомалия –

Източник: Световната банка.

² https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_countries_by_GDP_%28nominal%29_per_capita

³ <http://data.un.org/Data.aspx?d=MDG&f=seriesRowID%3A581>

Таблица 3
Table 3

Население под пинията на бедност от \$ 1,90 на ден в % (2012)
по региони⁴ (Световна банка)

Източна Азия и Тихоокеанския регион	7,2%
Европа и Централна Азия	2,1%
Страни, афектирани от конфликти	39,9%
Латинска Америка и Карибския басейн	5,6%
Южна Азия	18,8%
Суб-Сахарска Африка	42,7%
Света	12,7%

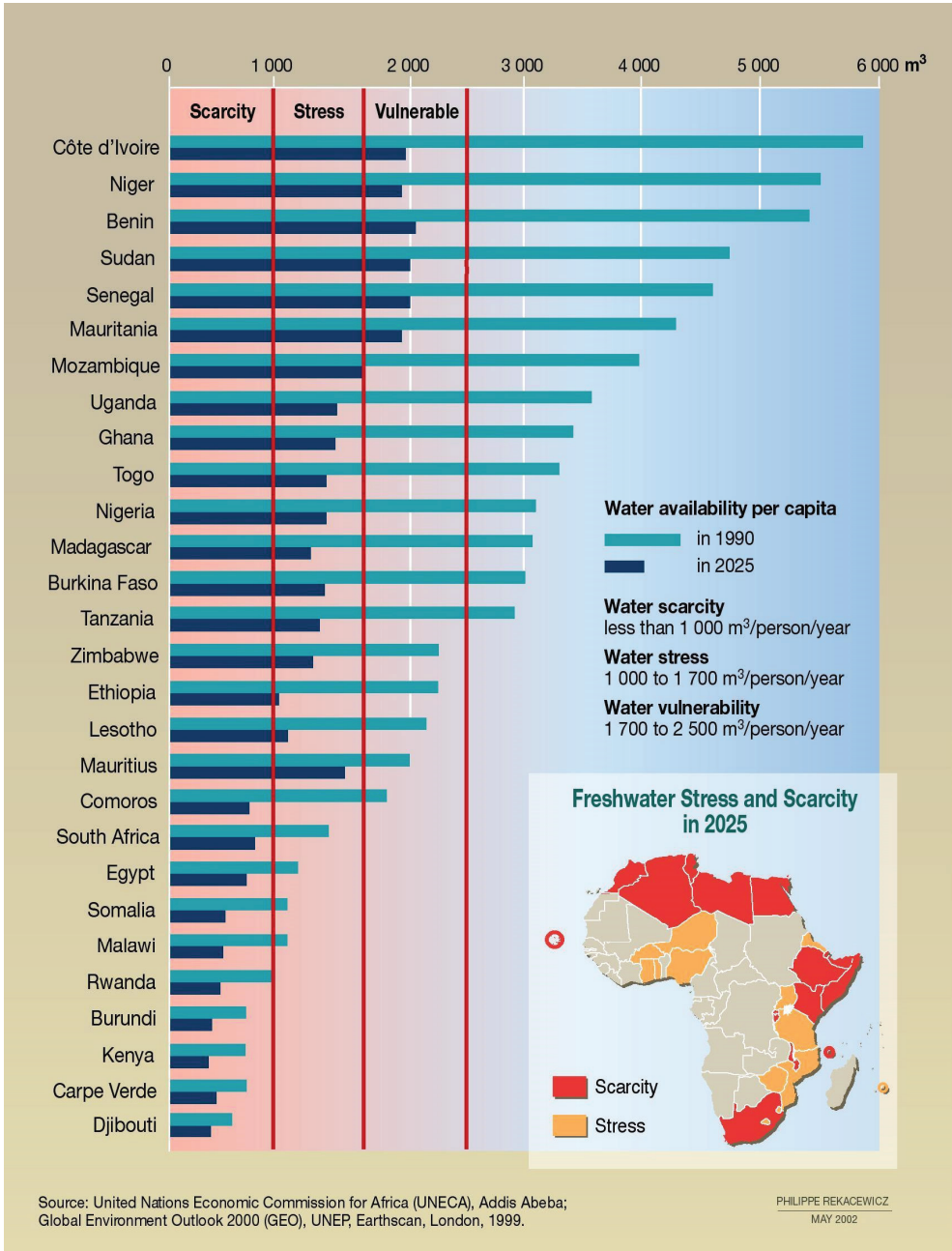
Източник: Световната банка.

⁴ <http://data.worldbank.org/topic/poverty>

При стойности от близо 50% под линията на бедността няма как да очакваме тези хора да останат в собствените си държави. Допълваме с постоянната конфликтна обстановка в цяла Африка и в Близкия Изток и придобиваме поглед върху цялата картина. А не бива да забравяме, че поради измененията на климата все по-обширни региони в Африка и Близкия Изток се изправят пред остър недостиг на питейна вода. Това, от своя страна, води до засушаване, ерозия и опустиняване в региони, изцяло зависими от селското стопанство за изхранване на непрекъснато увеличаващото се население. Една пета от населението на Африка (около 200 млн. д.) вече е поставено под силен натиск от липсата на вода.

Както добре виждаме от графиката на фиг. 1, количеството вода, необходимо за нормалното функциониране на човешкия организъм, е между 1700 и 2500 m³/год., като тук се включва, разбира се, и водата за промишлени цели и напояване на земеделските територии. Между 1000 и 1700 m³/год. на човек говорим за воден стрес, а под 1000 m³/год. – за водна катастрофа. Сравненията за състоянието между 1990 г. в Африка и прогнозата за 2025 г. показва, че през 1990 г. вече има африкански държави, които са във водна катастрофа, а през 2025 г. една трета ще са във водна катастрофа, а две трети – поставени под воден стрес. Особено фрапиращо е положението в Уганда, за която прогнозата за 2025 г. е за воден стрес, а прогнозата за ръста на населението ѝ между 2000 и 2050 г. е 302%, от 23,9 на 96,3 млн. д.! Както добре го формулира през 2008 г. тогавашният вътрешен министър на Великобритания Джон Рийд: „През XXI в. светът трябва да забрави за клишето „етно-религиозни конфликти“ и конфликти за петрол и да се настрои за конфликти за все по- намаляващите водни запаси на планетата, които са конфликти за физическото оцеляване на хората“.

В началото на XXI в. IPCC (Международен панел на учените, изследващи измененията на климата) въведе понятието „климатични мигранти“ точно за хора, бягащи от региони, в които измененията в климата ги правят непригодни за живеене. IPCC очаква между 50 и 200 млн. климатични мигранти да напуснат своите страни до 2050 г. в търсене на спасение. Голяма част от тях ще се насочат към Европа.

Фиг. 1. Водна достъпност на човек в страните от Африка (1990–2025 г.)

Fig. 1. Water availability per capita, in Africa (1990–2025)

Като обобщение можем да кажем, че през XXI в. светът се променя много бързо и динамично, всяка прогноза е рискована, тъй като промените са буквално ежедневни, но тенденциите са ясни: акумулиране на много младо население в територии с неработещи икономики, висока младежка безработица, бедност, глад, различни конфликти и все по-остър недостиг на вода. Това означава само едно – хиляди и хиляди имигранти, които с цената на всичко ще шурмуват най-близката развита територия – Европа. От европейска и християнска гледна точка това означава заплаха за европейската ценностна система и идентичност. Още повече, че с тези мигранти влизат и много радикални ислямски терористи. Няма как те да бъдат филтрирани при тези огромни миграционни потоци. Но няма как да спреш отчаяния и гладен човек.

Според Международната организация за миграция през 2015 г. повече от 3770 имигранти умират, опитвайки се да прекосят Средиземно море. По-голямата част от тях загиват, опитвайки се да преминат от Северна Африка към Италия, а повече от 800 – опитвайки се да прекосят Егейско море от Турция към Гърция. Най-натоварени са летните месеци, когато има най-голям брой жертви на нелегално пресичане. През 2015 г. най-много имигранти са загиват през април, когато лодка, пътуваща от Либия към о. Лампедуза, превозваща над 800 пътници, потъва на 96 km от либийския бряг и на 193 km, южно от Лампедуза. За да рискуват най-ценното си – живота, означава, че тези хора наистина са притиснати до стената от глада и отчаянието.

Затова Европа трябва да концентрира усилията си не в ултрадесни ксенофобски празнословия, които само ще увеличат риска от конфликти, а към адаптация към променящите се условия в света и опити за разрешаване на конфликтите в Африка и Близкия Изток, както и в инвестиции в техните икономики и образование. Защото е ясно, че никой не иска да напуска дома си, ако там има подходящите условия за живот. Друг е въпросът, дали в Европа има политическа воля и капацитет за такива решения. И съвсем друг е въпросът, че има определени, най-вече корпоративни, наднационални кръгове, които печелят много от сегашната ситуация в Африка и Близкия Изток, с които не е ясно дали ЕС има ресурса да се справи.

ПОСЛЕДСТВИЯ ЗА ЕВРОПА ОТ АЗИАТСКАТА И АФРИКАНСКА МИГРАЦИОННА ВЪЛНА

От днешна гледна точка можем спокойно да кажем, че до края на XXI в. Европа ще бъде все по-малко европейска, все по-малко християнска, все по-малко бяла. Това е обективната реалност. Към тази реалност трябва да се подхожда внимателно, защото зад нея се крият процеси, които могат да взривят трайно мира в Европа. В момента старият континент е притиснат от редица външни и вътрешни фактори и се намира почти в безизходна позиция. Вътрешните фактори са: силното демографско застаряване на населението, унаследения с векове антагонизъм между европейските народи, бюрократичните спънки пред развитието на ЕС, сериозните икономически диспропорции между Западна и Северна Европа, от една страна, и Източна и Южна, от друга, и тлеещите конфликти в постюгославското пространство. Външните са: огромният по обем бежански поток от Африка и Близкия Изток, постоянните терористични заплахи и актове от страна на радикалните мюсюлмани, сложните взаимоотношения със САЩ,

от една страна, и с Русия и Китай, от друга. Балансирането между всички вътрешни и външни интереси е много трудно, а в последните години се очертава и сериозна криза на идентичност и личности в континента. В политически план има само една ярка личност, която се отличава от останалите, германският канцлер Ангела Меркел. Личност, която излъчва сила, авторитет и достатъчно решителност да се изправи пред реалните проблеми. Донякъде това може да се каже и за британския премиер Дейвид Камерън, но Великобритания винаги е играла собствена игра, възползвайки се от островното си географско положение. Тя хем е в Европа, хем встрани от нея. Абсурдът за континента е, че в момента надделяват тясно националните интереси в една наднационална Европа. Крайно време е да се проумее, че харесва ли ни или не, само обединена Европа може да устои на глобалните промени и натиск. Самостоятелно, спасявайки се една по една, европейските държави са обречени. Цялата политическа демагогия и популизъм на националистите тласкат континента в бездната.

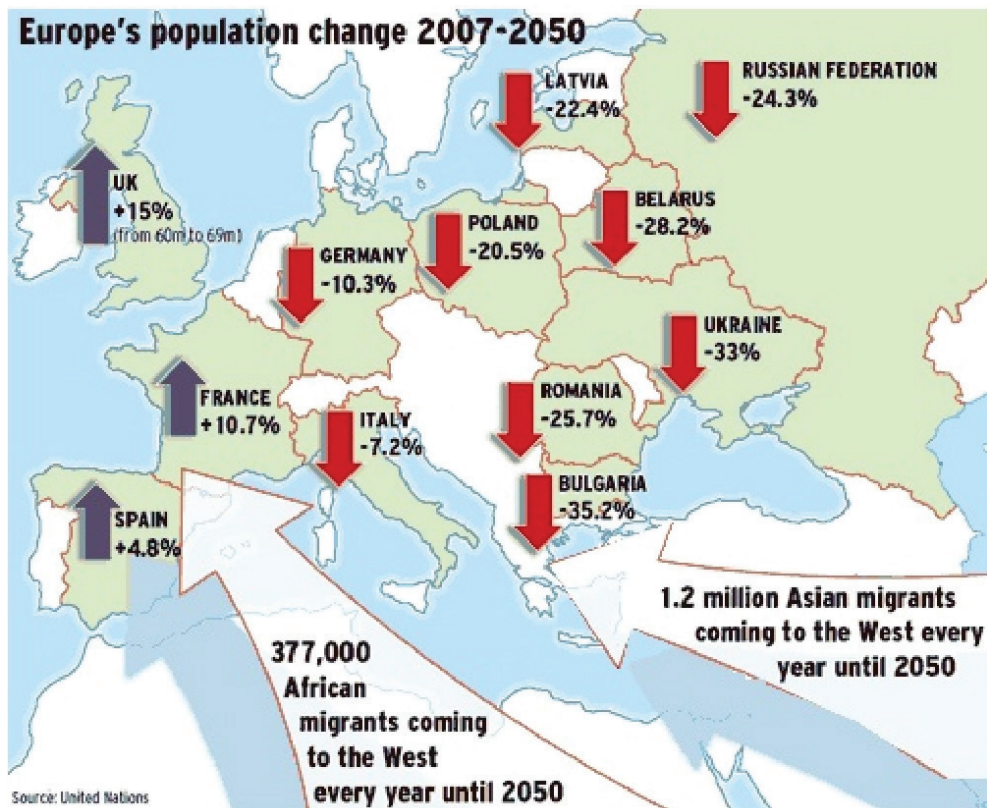
Няма общество, което може да издържи на такова фрапиращо демографско застаряване и липса на раждаемост. Няма и аналог в цялата човешка история. Само за век средната продължителност на живота в континента се е повишила повече от два пъти, от 35–40 на над 80 години. Прогнозните данни са, че една Италия в обозримо бъдеще ще достигне 90 години средна продължителност на живота. И това е същата Италия, която е с коефициент на детност 1,2 и се очаква съвсем скоро да падне под 1, т. е. на една семейна двойка средно ще се пада под едно дете. Няма европейска държава, в която коефициентът на детност да е над 2, включително преобладаващо мюсюлманска Албания. Говорим за трайна промяна на ценностната система поколения наред. А и няма лостове и механизми, с които това да се промени. В богатите европейски държави парите не могат да действат като стимул, защото не можеш да стимулираш финансово един заможен човек да има повече деца, който така или иначе, работейки повече, ще изкара много повече. В бедните държави като България, вечният отговор на политиките е, че няма пари за политики, стимулиращи раждаемостта.

Обективният поглед върху процесите, случващи се в света в момента, ни кара да направим прогнозата за необратима промяна в етническия, расовия и религиозния състав на населението в Европа до края на века. Факт са многото спекулации, че миграцията е изкуствено предизвикана и насочена към Европа, с цел трайна дестабилизация и ислямизация на континента. Разбира се, такива конспиративни хипотези не са изключени, но те са извадени извън контекста на демографските и икономическите тенденции в засегнатите територии.

Друг факт е по-странен: тоталната неподготвеност на Европа за огромната бежанска вълна. Държаните ѝ на европейските политици и общества като цяло, е в посока на пълна изненада от случващото се. Странно е, защото още през 2007 г. ООН публикува карта с демографската прогноза за развитието на европейското население до 2050 г. (фиг. 2.)

Както виждаме, още тогава ООН предвиди по 1,5 млн. имигранти на година от Африка и Азия в периода 2007–2050 г. А през 2015 г. тази прогноза се изпълни изцяло, едва ли 2016 г. ще е по-различна. Това означава за 40 години над 60 млн. имигранти. Като добавим живеещите вече на континента и техният много висок естествен прираст, можем да очакваме, че към 2050 г. Европа ще бъде обитавана от близо 100 млн. д.

Фиг. 2. Промяна на европейското население (2007–2050 г.)

Fig. 2. Europe's population change (2007–2050)

с африкански и азиатски корени и мюсюлманско вероизповедание. И тук дори не включваме, защото няма как да я изчислим, бройката на родените от смесени бракове между европейци и неевропейци, които обаче също са част от расовата и религиозната промяна.

Впросите, които възникват при тази драстична и ускорена промяна, са три: (1) възможно ли е все пак Европа да ограничи имиграцията; (2) ако да, как ще се промени европейската идентичност под този много силен външен демографски натиск; (3) може ли да се намери път, по който европейци и неевропейци да водят съвместно съжителство в континента, съхранявайки най-важните си културни и общностни характеристики, но задължително приемайки тези на другите.

По отношение на първия въпрос спекулациите са най-много. Различни кръгове в Европа обвиняват за случващото се прословутата европейска толерантност и директно определят европейците за прекалено „меки“ с имигрантите. Нашето мнение

е доста по-различно. Европа отново е водеща, както през Античността, Ренесанса и Просвещението. При съвременните технологии, транспортни и комуникационни средства, бъдещето на света е в неговата глобалност и мултикултурализъм, колкото и в Европа последното да е натоварено с много негативни конотации. Както всеки процес и глобализацията, и мултикултурализмът имат положителни и отрицателни страни. Със сигурност ще се заличат културни практики, традиции, езици и дори цели етноси. От друга страна, пред човека като единица, и човечеството като цяло, се откриват много повече възможности за развитие и реализация. Никога досега такава огромна маса от хора не е могла да се развива, да се образова, да пътува. Може би дори сме в зората на създаването на коренно различно общество, което ще се е отърсило от ограничените предразсъдъци на националност, етнос, религиозна принадлежност. Разбира се, само бъдещето ще покаже доколко това е реалистично.

А ако се върнем на въпроса възможно ли е Европа да ограничи имиграцията, нашето мнение отново се различава от това, което в момента битува в публичното пространство. Смятаме, че затваряне на граници, издигане отново на ограничителни стени или използването на военна сила за стопиране на бежанския поток само ще върнат континента поне век назад и ще увеличи в пъти терористичната заплаха за него. Единственото решение според нас е спешни и мащабни инвестиции в икономиките на африканските държави и спешни и решителни мерки за прекратяване на множеството военни конфликти в Близкия Изток. Някой би възразил, че така Европа трябва да си плаща скъпо и прескъпо за спокойствието и сигурността. Не, Европа си плаща за това, което е правила в тези територии през колониалната епоха. Както вече споменахме, едни работещи икономики в Африка, съчетани с достъпно качествено образование и медицинско обслужване, ще намали сериозно миграционните нагласи, а също така и високата раждаемост на африканците.

Разбира се, по този начин ще бъдат засегнати финансовите интереси на редица кръгове, които вадят огромни дивиденди от нестабилната икономическа обстановка и политически хаос. Точно, както продължава да се поддържа заблудата с Ислямска държава. С каквато и военна мощ, оръжеен и човешки ресурс да разполага ИДИЛ, на всички е ясно, че обединените сили на НАТО могат да я сринат със земята и унищожат в буквалния смисъл за по-малко от седмица. Въпросът тук е отново кой има финансов интерес от съществуването на ИДИЛ? И тук ислямът е само параван. Ислямска държава има толкова общо с корените и смисъла на исляма, колкото светата инквизиция и кръстоносните походи с тези на християнството. Просто както всяка една религия, така и ислямът сега се извърщава, за да обслужва политически и икономически интереси.

По втория въпрос, как ще се промени европейската идентичност под демографския натиск на имигрантите, смятаме, че са възможни три сценария. Първият: консолидиране и изтласкване на преден план на етническата за сметка на националната идентичност. От всички идентичности най-устойчивата във времето се оказва точно етническата. Националната няма как да издържи, при условие, че все повече намалява значението на държавите нации в един наднационален съюз с неговите институции, символи и правила. Тук отново ще се позовем на крайнодесните националисти, които защитават със „смешен плач“ нациите и националните идентичности. Но няма как да

задължиш едни хора да имат определена идентичност, при условие, че те насила са вкарани в рамките на дадена държава, където преобладава чужд за тях етнически елемент. Още повече, след жестоките примери за насилствена асимилация през националната епоха. Там, където тази етноси не са били асимилирани докрай, днес вече нищо не може да ги накара да чувстват принадлежност към една чужда за тях нация. И това е бъдещето. Това важи както за албанците в Македония, така и за австрийските тиролци в Италия, баските и каталунците в Испания.

Вторият сценарий е за създаване на общоевропейска наднационална идентичност. Това също е спорно, защото въпреки безспорните културни, религиозни и лингвистични прилики между европейските народи, между тях стоят десетките векове на противопоставяне, конфликти и антагонизъм. Опитите за изкуствено формиране на такава идентичност ще претърпят провал, както всички изкуствени идентичности, създадени през XX в. (югославска, съветска, чехословашка). В далечно бъдеще такава идентичност може и да се формира, но в обозримо време – не виждаме как.

Третият сценарий е за формирането на локални (градски) идентичности, по пример на местоживеенето, а не на месторождението и националната принадлежност. Тогава човек ще се самоопределя според мястото, в което живее в момента и се чувства добре, а не според това къде е роден. Тогава по-скоро градове като Париж, Барселона, Лондон, Берлин, Мюнхен, Рим, Прага, Истанбул ще са носители на идентичност, а не държавите. И това отново няма да е нещо ново, а ще се върнем към средновековните практики в Европа, когато носители на идентичност са икономически силните градове като Венеция, Генуа, Милано, Флоренция, Севиля, Лисабон, Париж, Лондон, Амстердам, Брюж и др.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Каквато и прогноза да направим днес от камбанарията на 2016 г. за бъдещето на Европа, ще е рискована. Живеем в изключително динамично време, в което промените вече са ежедневни. Или както е казал философът Георг Вилхелм Фридрих Хегел: „Световната история не е почвата, върху която расте щастието. Периодите на щастие са празни страници в нея“. За съжаление тези страници от историята на Европа няма да останат празни. Ние имаме едновременно привилегията, отговорността и предизвикателството да живеем в много сложни за Европа времена. Времена на тотално разбиване на традиционните ценности и структури на обществото. Дори само появата на социалните мрежи и способността на определени обществени сили да се самоорганизират чрез тях е показателно за промяната. Европа се трансформира икономически, политически, социално, етнически, демографски. И като всяка трансформация, и днешната се приема много трудно от голяма част от населението. Хората обичат статуквото, дори когато не им е съвсем изгодно, просто защото при него всичко е предвидимо. Промяната носи рискове. Към промяната трябва да се адаптираме. И в тази промяна ще загубим много от опорните си точки. Но изпадането в паника, насаждането на омраза към „другия“, провокирането на конфликти, независимо дали на етническа, религиозна или социална основа няма да запазят статуквото, нито ще съхранят т. нар. традиционна Европа. В един глобален свят без граници, с усъвършенстващи се

всеки ден технологии, средства за комуникации и транспортни средства, ни очакват непрекъснати миграции и смесване на население. Нещо, което се е случвало в цялата човешка история, просто днес мащабите са различни и темповете са много ускорени. Колкото и да не им се харесва на някои кръгове с ограничени, тесногръди възгледи, бъдещето е на мултикултурализма и смесването на население във всички точки на планетата, като се започне, разбира се, от Европа. Това бъдеще не можем да го определим нито като страшно, нито като безрадостно. То е естествен резултат от епохите на колониализма и индустриалната революция. Трябва да го приемем в пълната му цялост, но най-вече трябва да го приемем с поглед напред в бъдещето, за да има какво да оставим на нашите деца и на децата на нашите деца. А те, които са родени в тази дигитална и освободена от предрасъдъците и комплексите на държавните граници епоха, сме сигурни, че много по-нормално ще възприемат това бъдеще. Въпросът е с всички рискове и трудности да предпазим Европа от въвлечането ѝ в глобален конфликт или във вътрешен такъв по осите коренни–„нови“ европейци и християни–мюсюлмани. Далеч сме от идеалистичната представа за всеобщ мир, но също така не споделяме и катастрофичните прогнози за бъдещето на континента поради вътрешни междуособици, бежански потоци и терористична заплаха. Както казва бившият държавен секретар на САЩ Хенри Кисинджър: „Няма безизходни ситуации, има само пауза между две решения“. Нека приемем, че сега се намираме в такава пауза преди да вземем правилните решения за бъдещето на Европа и планетата.

ЛИТЕРАТУРА

- Бърдаров, Г. 2012. Имиграция, конфликти и трансформация на идентичности в Европейския съюз. С., Едикта.
- Деланти, Дж. 2004. Изобретявайки Европа. С., Балкани.
- История на тероризма: От античността до Ал Кайда. С., „Лере Артис“. 2005.
- История на човешките миграции. С., Сиела, 2007.
- Рифкин, Дж. 2005. Европейската мечта. С., Прозорец.
- Тодоров, Цв. 2009. Страхът от варварите С., Изток–Запад.
- Фукуяма, Ф. 2015. Произход на политическия ред. С., Изток–Запад.
- Vakova, Z., G. Bardarov. 2011. Conflicts related to climate change and water scarcity, 6-th International Scientific Conference Dedicated to the International Earth Day – 16–17 april 2010, “St. Kliment Ohridski”, Sofia. University Press.

Интернет източници:

- European commission, ec.europa.eu/Eurostat
- Intergovernmental panel of Climate Change, <http://www.ipcc.ch/>
- International organization for migration, <http://www.iom.int>
- United Nations, www.un.org

Постъпила юни 2016 г.